

«Тіні забутих предків»: ще один погляд із-за кордону

У листопаді 2016 року в рамках серії KinoSputnik за редакцією Бірґіт Боймерс та Річарда Тейлора вийшло три книжки, що, хоч і належать різним авторам, міцно пов'язані між собою тематикою. KinoSputnik – проект, що був започаткований редакторами з метою ознайомити західного читача з найбільш важливими та цікавими стрічками радянського, пострадянського та російського доробку. За задумом авторів, кожна з публікацій присвячуватиметься окремому кінофільмові та його ґрунтовному аналізу з історичної, культурологічної, кінематографічної перспектив. Наразі серія складається з огляду стрічок «Комісар» Олександра Аскольдова, «Тіні забутих предків» Сергія Параджанова та «Російський ковчег» Олександра Сокурова.

Друга книжка серії, автором якої є американський (кіно)історик та доктор наук Джошуа Ферст, спрямувала прожектор своєї уваги на уславлену перлину творчості Сергія Параджанова «Тіні забутих предків». Ця публікація, обсяг якої не перевищує й вісімдесяти сторінок, вражає своєю вичерпністю та глибиною аналізу. Іншою, не менш важливою позитивною рисою книги є незаангажованість автора, дотримуватися якої йому допомагала позиція зовнішнього, іноземного дослідника. Готуючи свою працю, Джошуа Ферст, головним науковим інтересом якого є насамперед історія Радянського Союзу, а також сучасних України та Росії в XX та XXI століттях, здійснив грандіозну дослідницьку працю в архівах Києва (Центральний державний архів-музей літератури та мистецтва України, Центральний державний архів вищих органів влади України, Центральний державний архів громадських організацій України) та Москви (Російський державний архів літератури та мистецтва), проаналізував чимало дотичних праць (серед розглянутих ним дослідників, зокрема, Джеймс Стеффен, Роберт Еферд, Кора Церетелі, Лариса Брюховецька), говорив із численними експертами та свідками створення кінострічки й загалом поставився до питання з ґрунтовністю та відданістю сумлінного науковця. Похвали заслуговує й підхід автора до перекладу власних назв: транслітеруючи подані у фільмі кириличні назви та імена латиницею, Ферст спирається саме на український варіант їхнього написання (за винятком географічних назв, які він подає у звичному та поширеному на тогочасній міжнародній арені варіанті транслітерації з російської мови), що є позитивним випадком в англomовній літературі.

Основна частина книжки складається з п'яти підрозділів. У першому Джошуа Ферст коротко окреслює її зміст, викладаючи перед читачем квінтесенцію кожної частини своєї праці; після цього узагальненого вступу, автор одразу пірнає у значно глибший аналіз фільму, починаючи з історичного контексту та історії створення стрічки – саме таку назву має другий розділ роботи. Науковець пояснює політичні особливості тієї доби, а також культурне середовище, в якому створювалися «Тіні», роблячи акцент на загальних засадах кіновиробництва в Радянському Союзі, історії кіностудії імені Довженка та особистості Сергія Параджанова як режисера зокрема. Найбільший розділ книги – «Аналіз фільму» – є водночас і найбільш ґрунтовним. У ньому Джошуа Ферст всебічно, сцену за сценою аналізує кожну новелу кінострічки, зупиняючись на таких її аспектах, як символізм об'єктів, діалогів (монологів) та подій, особливості зйомки та гри акторів, мистецькі паралелі та фольклорні мотиви. Велику роль у своєму розгляді він відводить операторській роботі Юрія Іллєнка, подекуди звертаючи на неї навіть більшу увагу, аніж на, власне, роботу Параджанова. В четвертому розділі науковець аналізує сприйняття кінострічки – глядачем, державою, світом. Тут він знову заглиблюється в історичні реалії шістдесятих років, а також говорить про наслідки виходу фільму та його подальшу долю в Радянському Союзі й поза його межами. Зрештою закінчується аналітична частина книги коротким підсумком про спадщину, яку залишили після себе «Тіні забутих предків» протягом п'ятдесяти років після створення.

У зверненні до читача редактори стверджують, що книжки серії KinoSputnik можуть бути корисними як науковцям-кінознавцям, так і просто допитливим глядачам, що прагнуть глибше ознайомитися з хрестоматійними роботами радянського та пострадянського кінематографа. У правдивості цього твердження читач може переконатися сам. А ми ж із нетерпінням чекатимемо на наступні публікації проекту.

Марія Шевчук

Joshua First. **Sergei Paradjanov. Shadows of Forgotten Ancestors.** – Bristol, UK / Chicago, USA, 2016.